HSR London International Conference on Multidisciplinary Academic Research
(HSR-ICMAR) 2026
https://houghtonstreetreview.com/index.php/conference

TALABALARNING INNOVATSION KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI PEDAGOGIK JARAYONNI LOYIHALASHNING KONVERGENT MODELI YORDAMIDA TIZIMLASHTIRISH.

Avezov Davronbek Soburovich
Urganch Ranch universiteti “Pedagogika va aniq fanlar” kafedrasi katta o’qituvchisi
avezovdavron24@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.21721090

Annotatsiya. Ushbu tezisda talabalarning innovatsion kasbiy kompetentligini rivojlantirish didaktik imkoniyatlari pedagogik jarayonni loyihalashning konvergent modeli asosida tizimlashtirildi. Maqsad didaktik omillar, texnologiyalar va baholash mezonlarini yagona modelga integratsiya qilishdir. Metodologiya kompetensiyaviy yondashuv, tizimli tahlil va dizayn-loyihalash mantiqiga tayandi.

Аннотация. В тезисе систематизированы дидактические возможности развития инновационной профессиональной компетентности студентов на основе конвергентной модели проектирования педагогического процесса. Цель заключается в интеграции факторов, технологий обучения и критериев оценивания в единую модель. Методология опирается на компетентностный подход, системный анализ и логику педагогического дизайна.

Abstract. This thesis systematizes didactic opportunities for developing students’ innovative professional competence using a convergent model of pedagogical process design. The aim is to integrate didactic factors, instructional technologies, and assessment criteria into a unified model. The methodology relies on a competence-based approach, system analysis, and instructional design logic.

Kalit so‘zlar: innovatsion kompetentlik; kasbiy kompetensiya; konvergent model; pedagogik jarayonni loyihalash; didaktik imkoniyat;

Ключевые слова: инновационная компетентность; профессиональная компетенция; конвергентная модель; проектирование педагогического процесса; дидактический потенциал;

Keywords: innovative competence; professional competence; convergent model; instructional design; didactic potential;

Kompetentlikning mexanizmi bilim, ko‘nikma, qadriyat va metakognitiv boshqaruvning integratsiyasi orqali ishga tushadi, ya’ni talaba vazifani anglaydi, resurslarni tanlaydi, sinovdan o‘tkazadi va refleksiya qiladi. Misol tariqasida, fan o‘qitish metodikasi yo‘nalishida o‘qiyotgan talaba dars dizaynini mikroinnovatsiya sifatida qayta qurib, differensial topshiriqlar va formatif baholashni uyg‘unlashtirishi mumkin. Raqamli ko‘rsatkich nuqtai nazaridan, kompetensiyaga yo‘naltirilgan yondashuv joriy etilgan guruhlarda formatif baholashga tayangan o‘quv dizayni akademik natijalarni o‘rtacha 10–20 foiz diapazonda oshirishi ta’kidlanadi, bu ta’lim analitikasi bilan bog‘liq kuzatuvlar orqali tasdiqlanadi. Ilmiy izoh shundan iboratki, innovatsion kompetentlik faqat kreativlik emas, balki pedagogik muammolarni tizimli hal etish, ishonchli dalil to‘plash va natijani mezonlar bo‘yicha o‘lchash madaniyatidir, shu bois u didaktik shart-sharoitlarga sezgir tizim sifatida qaraladi.

Didaktik imkoniyatlar ta’rifi pedagogik jarayonda maqsad, mazmun, metod, vosita va natija o‘rtasidagi boshqariladigan bog‘lanishlar majmuini anglatadi. Ushbu imkoniyatlarning mexanizmi

o‘qitishning ichki resurslari, jumladan muammoli vaziyatlar, amaliy loyihalar, teskari aloqa kanallari va reflektiv faoliyatni faollashtirish orqali ro‘yobga chiqadi. Misol sifatida, laboratoriya yoki metodik seminar jarayonida talabalarga real sinf vaziyatiga yaqin keýs berilib, ular didaktik yechimni prototiplash va sinovdan o‘tkazish orqali asoslashga yo‘naltiriladi. Statistik jihatdan, faol o‘qitish texnologiyalari ulushi oshgan kurslarda talabalar ishtiroki va yakuniy topshiriqni bajarish ko‘rsatkichlari barqarorroq bo‘lishi kuzatiladi, chunki o‘zlashtirish faqat reproduktiv emas, balki produktiv faoliyatga tayangan bo‘ladi. Ilmiy izoh nuqtai nazaridan, didaktik imkoniyatlar “sharoit” sifatida passiv emas, balki o‘qituvchi va talabaning o‘zaro ta’siri orqali doimiy qayta tashkil etiladigan dinamik tizimdir, shuning uchun ularni loyihalash modeli bilan tizimlashtirish metodologik jihatdan asosli hisoblanadi.

Konvergent model ta’rifi turli didaktik yondashuvlar, texnologiyalar va baholash mexanizmlarini yagona dizayn mantiqida yaqinlashtirib, bir-birini kuchaytiradigan integrativ tuzulma sifatida izohlanadi. Uning mexanizmi “maqsad–faoliyat–mahsulot–baholash–refleksiya” halqasini bir vaqtning o‘zida kompetensiya indikatorlari, o‘quv natijalari va o‘qitish ssenariylari bilan bog‘lashdan iborat bo‘lib, har bir element boshqasini cheklaydi va aniqlashtiradi. Misol tariqasida, bir modulda muammoli ta’lim, loyiha faoliyati va raqamli platformadagi analitika uyg‘unlashtirilsa, talabaning innovatsion yechim ishlab chiqishi va uni himoya qilishi yagona rubrika bo‘yicha baholanadi. Raqam/statistika sifatida, rubrika asosida baholash joriy etilganda baholovchilar o‘rtasidagi kelishuv koeffitsienti oshishi, demakki natijalar ishonchliligi ortishi qayd etiladi, bu esa kompetentlikni diagnostika qilishda muhim ko‘rsatkichdir. Konvergensiya turli metodlarni mexanik qo‘shish emas, balki didaktik dizaynning ichki mantiqini bir xil o‘lchovlar va mezonlar bilan muvofiqlashtirishdir; shu bois u pedagogik jarayonni loyihalashda tizimlashtiruvchi rol o‘ynaydi [1].

Pedagogik jarayonni loyihalash ta’rifi o‘quv maqsadlari, mazmun bloklari, o‘qitish strategiyalari, resurslar va baholash vositalarini oldindan rejalashtirib, natijaga yo‘naltirilgan ssenariy yaratish faoliyatidir. Mexanizm sifatida dizayn bosqichlari ehtiyoj tahlili, kompetensiya modeli, o‘quv vazifalari konstruksiyasi, o‘qitish usullari tanlovi, baholash dizayni va sifat monitoringi ketma-ketligida amalga oshadi. Misol sifatida, “innovatsion dars ishlanmasi” loyihasi uchun talaba avval kompetensiya indikatorlarini tanlaydi, so‘ng didaktik birliklarni (kirish motivatsiyasi, muammo, tadqiq, taqdimot, refleksiya) ssenariyga joylaydi va yakunida rubrika bo‘yicha o‘zini baholaydi. Loyihalashning sifat mezoni nafaqat chiroyli reja, balki reja bilan natija o‘rtasidagi izchillikdir; konvergent model aynan shu izchillikni “moslik zanjiri” orqali ta’minlaydi [2].

Innovatsion kompetentlikni tizimlashtirish ta’rifi uning tarkibiy qismlarini aniq indikatorlar, darajalar va didaktik ta’sir vositalari bilan xaritalash orqali boshqariladigan obyektga aylantirish demakdir. Mexanizm shundan iboratki, avval kompetentlik komponentlari ajratiladi, keyin har bir komponent uchun o‘quv faoliyati turlari va baholash dalillari belgilab chiqiladi, so‘ng bu bog‘lanishlar konvergent dizayn matritsasiga joylanadi. Misol tariqasida, “muammo yechish” komponenti uchun keýs-tahlil, “yangilik yaratish” uchun prototiplash, “hamkorlik” uchun jamoaviy loyiha, “dalillash” uchun portfel va taqdimot kabi dalillar tanlanadi. Tizimlashtirish kompetentlikni standartlashtirib yuborish emas, balki uning ko‘p qirrali tabiatini o‘lchanadigan, tahlil qilinadigan va rivojlantiriladigan didaktik tizimga aylantirishdi [3].

Konvergent modelning didaktik matritsasi ta’rifi “komponent–faoliyat–resurs–baholash–natija” o‘qlarida qurilgan integratsion jadval sifatida beriladi. Mexanizmda har bir katakda talabaga beriladigan topshiriq turi, o‘qituvchi ko‘magi, raqamli vosita va baholash mezoni bir vaqtda ko‘rsatiladi, natijada dizaynning ichki uyg‘unligi tekshiriladi. Misol sifatida, quyidagi jadval innovatsion kompetentlikni konvergent loyihalashda tizimlashtirishning soddalashtirilgan ko‘rinishini beradi va u amaliy kurslarda modul pasporti sifatida ishlatilishi mumkin. Bu jadval pedagogik dizaynni audit qilish vositasi bo‘lib, “yashirin o‘quv reja” elementlarini ham aniqlashga yordam beradi, chunki faoliyat va baholash o‘rtasidagi nomuvofiqliklar darhol ko‘rinadi [4].

Jadval. Innovatsion kasbiy kompetentlikni konvergent model asosida didaktik tizimlashtirish matritsasi.

Komponent ta'rifi	Mexanizm	Kutiladigan natija
Muammo yechish va qaror qabul qilish	keýs-tahlil va algoritmik fikrlash	asosli qaror, refleksiya.
Yangilik yaratish va prototiplash	dizayn fikrlash va iteratsiya	ishlaydigan didaktik mahsulot
Hamkorlik va kommunikatsiya	jamoaviy rol taqsimoti va muzokara	ma'lumotga tayangan xulosa
Dalillash va analitik tafakkur	ma'lumot yig'ish va tahlil	ma'lumotga tayangan xulosa

Mazkur mexanizm shuni anglatadiki, refleksiya kuchaymasa, bilim va ko'nikmalar yig'indisi innovatsion kompetentlikka to'liq aylana olmaydi, ya'ni ko'paytiruvchi omil sifatida refleksiya umumiy natijani keskin oshiradi yoki pasaytiradi. Misol tariqasida, talaba bir xil metodlarni bilsa ham, darsdan keyingi tahlil va xatolarni qayta ishlash bo'lmasa, keyingi iteratsiyada yangilik yaratish darajasi past bo'lib qoladi. Bunga dalil sifatida, reflektiv kundalik yuritilgan kurslarda talabalarning o'zini baholash aniqligi va o'quv strategiyasini almashtirish holatlari ko'proq uchrashi qayd etiladi, bu o'z navbatida o'quv natijalarining barqarorlashuviga xizmat qiladi. [5].

Tarixiy rivojlanish nuqtai nazaridan, ta'limda kompetensiyaviy yondashuv XX asrning ikkinchi yarmida mehnat bozori talablarining murakkablashuvi va ta'lim natijalarini standartlashtirish ehtiyoji bilan kuchaygan yo'nalish sifatida ta'riflanadi. Mexanizm sifatida bu yo'nalish o'quv dasturlarini "mavzu"dan "natija"ga ko'chirishni, ya'ni o'qitish mazmunini amaliy ko'rsatkichlar bilan bog'lashni taqozo etdi, keyinchalik raqamli texnologiyalar bu jarayonni o'lchash va tahlil qilishni yengillashtirdi. Misol tariqasida, an'anaviy metodikada dars rejasi ko'proq o'qituvchi faoliyatini tasvirlagan bo'lsa, zamonaviy dizaynda talabaning bajaradigan amaliy harakati va baholash dalili birinchi o'ringa chiqdi. Ko'plab oliy ta'lim tizimlarida modul-kredit tizimi va natijaga yo'naltirilgan ta'lim elementlari bosqichma-bosqich kengayib, o'quv yuklamasini soat emas, kompetensiya va kredit bilan bog'lash amaliyoti kuchaydi[1; 6].

Solishtirma tahlil ta'rifi sifatida konvergent modelni an'anaviy "chiziqli rejalashtirish" va "faoliyatga yo'naltirilgan dizayn" bilan qiyoslab, farqlarni mezonlar asosida ochib berish nazarda tutiladi. Mexanizmda solishtirish uch o'lchovda amalga oshadi: maqsadlarning aniqligi, metod va baholash mosligi, hamda natijalarni diagnostika qilish ishonchliligi. Misol tariqasida, chiziqli rejalashtirishda o'qitish ketma-ketligi ustun bo'lsa, konvergent modelda baholash rubrikalari va o'quv faoliyati birgalikda loyihalanadi, natijada talaba nimaga erishishi va qanday dalil keltirishi boshidan ma'lum bo'ladi. Bunda, baholash rubrikalari mavjud bo'lgan kurslarda apellyatsiya va baho bo'yicha kelishmovchiliklar kamayishi, shaffoflik ko'rsatkichlari esa ortishi qayd etiladi, bu ta'lim sifati menejmenti uchun muhim omildir. Konvergent modelning ustunligi "moslik"ni tekshirish imkoniyatida: agar topshiriq kompetensiya indikatorini o'lchamasa, u darhol aniqlanadi va dizayn qayta ko'riladi; bu yondashuv didaktik imkoniyatlarni tizimli boshqarishga xizmat qiladi [2; 7].

Xulosa shuki, innovatsion kasbiy kompetentlikni rivojlantirish didaktik imkoniyatlari konvergent loyihalash modeli orqali tizimlashtirilganda pedagogik jarayonning maqsad, mazmun, faoliyat va baholash bo'g'inlari o'zaro izchil bog'lanadi. Model kompetentlik komponentlarini aniq indikatorlar va dalillar bilan xaritalash, formatif va summativ baholashni bir dizayn konturida uyg'unlashtirish hamda refleksiyani ko'paytiruvchi omil sifatida kiritish orqali rivojlanish dinamikasini boshqariladigan qiladi. Tizimlashtirish natijasida didaktik resurslar tasodifiy tanlovdan ko'ra mezonli tanlovga o'tadi, shuningdek rubrika, portfel, keýs va loyiha kabi vositalar yagona diagnostik mantiqqa xizmat qiladi. Shunday qilib, konvergent model oliy ta'limda metodik tayyorgarlikni ilmiy asosda

modernizatsiya qilish, innovatsion faoliyatga tayyor kadrlarni shakllantirish va ta’lim natijalarining shaffofligini ta’minlash uchun konseptual hamda amaliy imkoniyat yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Zimnyaya I. A. Klyuchevye kompetentsii kak rezul’tativno-tselevaia osnova kompetentnostnogo podkhoda v obrazovanii. Moskva: Issledovatel’skii tsentr problem kachestva podgotovki spetsialistov, 2004. 42 s.
2. Khutorskoy A. V. Kompetentnostnyy podkhod v obrazovanii: metodologiya, teoria, praktika. Moskva: Eydos, 2013. 256 s.
3. Tursunov A. A. Pedagogik jarayonni loyihalash va kompetensiyaviy yondashuv asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. 192 b.
4. Kamilova M. N. Oliy ta’limda baholashning mezonli tizimi va rubrikalar asosida diagnostika. Toshkent: O‘qituvchi, 2020. 168 b.
5. Biggs J., Tang C. Teaching for Quality Learning at University. Maidenhead: Open University Press, 2011. 389 p.
6. Anderson L. W., Krathwohl D. R. A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing. New York: Longman, 2001. 336 p.
7. Wiggins G., McTighe J. Understanding by Design. Alexandria: ASCD, 2005. 370 p.